

Ключевые слова: социокультурная компетенция, будущие экономисты, французский язык профессиональной направленности.

POLYUK I. S. Sociocultural competence forming of future economists in the process of French language teaching.

The article deals with the question of sociocultural competence forming of economic specialties students in the process of French for Specific Purposes teaching. The author analyses the content of notion of sociocultural competence, describes the criteria of learning material selection for sociocultural competence forming of future economists.

Key words: sociocultural competence, future economists, French for Specific Purposes.

**Савенкова Л. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова**

БІБЛІОГРАФІЧНІ БАЗИ ДАНИХ ЯК СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНО-ПОШУКОВОЇ СИСТЕМИ БІБЛІОТЕКИ УНІВЕРСИТЕТУ

Розглядаються питання стосовно розробки принципів і підходів до організації роботи з аналітичними бібліографічними базами даних, проблеми їх ведення, редагування та оптимізації використання споживачами.

Ключові слова: систематична картотека статей, бібліографічна база даних

Протягом багатьох століть бібліотека була головним посередником між інформаційними ресурсами та споживачами інформації, відбирала, систематизувала, зберігала та пропонувала найкраще з усього величезного інформаційного масиву. Від стану бібліографічної, довідкової та інформаційної роботи багато в чому і сьогодні залежить рівень обслуговування читачів. Якісно організована інформаційно-пошукова система бібліотеки є основним підґрунтям ефективної роботи усієї бібліотеки.

Бібліографічні бази даних один із найбільш розповсюджених інформаційних бібліотечних продуктів періоду інформатизації. Саме зі створення електронних каталогів і картотек з використанням перших персональних комп'ютерів та різноманітного програмного забезпечення почалось повсюдне впровадження у роботу бібліотек університетів інформаційно-комунікаційних технологій.

Принципи організації та ведення довідково-бібліографічного апарату бібліотеки на традиційних паперових носіях розроблялись впродовж багатьох років, проходили складний шлях від практичного досвіду, що накопичувався кожною бібліотекою, до складних теоретичних узагальнюючих праць.

До недавнього часу все, що стосувалось організації бібліографічної

роботи у бібліотечному середовищі, мало логічно побудовану структуру, чітко описану у підручниках і практичних посібниках з бібліографознавства та більш-менш чітко застосовувану на практиці у бібліотеках різних типів.

У своїй роботі “Развитие современных принципов книгоописания”, надрукованій у 1961 році Р. С. Гіляревський писав: “Для облегчения поисков научной документации и информации о ней, без чего невозможно дальнейшее развитие науки, ученые создают различные устройства и машины, в том числе и электронные. Однако создание информационных машин возможно лишь на базе многовекового опыта библиографов и библиотекарей в области составления библиотечных каталогов и библиографических пособий” [3, с. 7]. Далі автор розглядає питання розробки єдиних правил книгопису та підкреслює необхідність їх уніфікації незалежно від призначення опису та національних традицій.

Вивчення історії завжди допомагає краще зрозуміти сучасний стан питання, і якщо прослідкувати історію розвитку бібліотечної довідково-бібліографічної роботи, то можна сказати, що стан довідкового апарату майже ніколи не відповідав потребам наукової роботи свого періоду і майже завжди викликав незадоволеність тих вчених які його використовували. Р. С. Гіляревський констатує: “Периоды, в которые это несоответствие достигало особенно больших размеров, отмечены острыми дискуссиями и интенсивной работой по изменению старых традиций” [3, с. 12].

За останні два десятиліття як професійні користувачі “паперових” бібліотечних каталогів та картотек, тобто бібліотекарі та бібліографи, так і читачі гостро відчували недоліки старих традиційних засобів розкриття інформаційних ресурсів великих сховищ. Громіздкість, труднощі та величезні затрати часу на їх використання підкреслюють переваги нових електронних пошукових систем. При всій скрупульозності порівняльних характеристик та зменшенні аргументів на користь традиційних систем, інтенсивному розвитку та удосконаленні автоматизованих пошукових систем, залишається низка не вирішених питань навіть на практичному рівні.

Головним призначенням традиційної систематичної картотеки статей (СКС) було розкриття змісту періодичних видань та видань, що продовжуються, у яких найбільш оперативно висвітлювались досягнення науки, техніки, культури, актуальні питання суспільного життя. З деяких питань систематична картотека була єдиним джерелом пошуку тієї інформації, яка ще не знайшла відображення у монографічних працях. Такі картотеки мала значна кількість бібліотек вищих навчальних закладів і в них відображались, здебільшого, статті з видань, які знаходились у фонді бібліотеки. Формування СКС здійснювалось на основі заздалегідь складеного паспорту та тих методичних рішень, які приймалися під час комплектування картотеки, а також врахування координації регіональних

бібліотек у цьому питанні. Комплектування картотек у бібліотеках навчальних закладів здійснювалось у відповідності до профілю цих закладів, однак передбачалось наповнення матеріалами за суміжними тематиками. При цьому ступінь повноти комплектування із зазначених питань залежала від важливості інформації, яка містилася у статтях для професійної діяльності того колективу, який обслуговувався. Основними джерелами поповнення картотеки були самостійно створювані бібліографічними підрозділами аналітичні записи, а також комплекти друкованих карток, що поставлялись книжковими палатами. Відбір статей проводився бібліографами або іншими працівниками бібліотек. Від їхньої суб'єктивної оцінки залежало те чи слід подавати відомості про ту або іншу статтю у картотеці. Критерієм відбору, за рекомендаціями раніше виданих методичних посібників, повинні були слугувати актуальність статей, наукова значимість періодичного видання із врахуванням специфіки читацького попиту. Розпливчастість цих характеристик збільшувала суб'єктивізм при відборі матеріалу для СКС.

Здатність організувати величезні масиви інформаційних ресурсів, більші за обсягом за будь-які книгосховища, завдяки сучасній електронній техніці, дає нам можливість із величезною швидкістю виконувати операції з пошуку та відбору різноманітних відомостей, у тому числі і відомостей про твори друку. Переваги СКС в електронній формі, у порівнянні з традиційною картковою, безперечні, оскільки вона дозволяє вести багатоаспектний пошук, як за тематикою, так і по ряду інших ознак (за авторською приналежністю, найменуванню журналу, року його видання та ін.).

У багатьох великих бібліотеках університетів історія створення і спроб координації і кооперації дій в області формування електронних аналітичних бібліографічних баз даних переступила за перше десятиліття. Однак актуальність питання з відбору та надання в користування інформації необхідної саме "власним" користувачам бібліотеки не знімається з порядку денного. Як зменшити частку суб'єктивізму (уникнути взагалі, якого неможливо за будь-яких обставин), як зменшити "інформаційний шум", не залишивши поза увагою не значні за обсягом, але дуже важливі наукові повідомлення? Піти шляхом навчання користувачів складним видам пошуку або шляхом спрощення пошукових інтерфейсів і передачу виконання складних пошукових алгоритмів електронним інструментаріям у розрахунок на розвиток інтелектуальних пошукових систем? Прагнути створення єдиної універсальної бібліографічної бази, з можливістю виділення з неї необхідних масивів для кожної конкретної бібліотеки, яка обслуговує певний контингент, або створення спеціальних, регіональних баз, які стануть окремими елементами з єдиними інтерфейсами доступу? Такі питання, очевидно,

постають перед бібліографами у сучасній, швидко змінній ситуації та вимагають свого вирішення.

Швидко зростаючі обсяги бібліографічних баз даних статей, що вимірюються в багатьох бібліотеках вже сотнями тисяч записів, мають прекрасний інструментарій для їх створення, ведення та пошуку бібліографічної інформації і успішно використовуються читачами бібліотек, як в локальних мережах, так і в режимі віддаленого доступу. Яскравий тому приклад програмний продукт “ІРБИС”.

У практиці багатьох бібліотек систематичний каталог (СК) і систематична картотека статей (СКС) організовані і ведуться окремо. У Науковій бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова в гуманітарному корпусі вони об'єднані у систематичний каталог-картотеку (СКК), ним уже понад 30 років користуються наші читачі. З 1994 року ведеться електронна бібліографічна база даних статей, яка нараховує близько півмільйона записів. Співробітники бібліотеки намагаються використовувати якомога більше сервісів, які пропонуються АБІС “ІРБИС”, наприклад – посилання на Інтернет-ресурси, посилання на повнотекстові статті, що зберігаються на сервері бібліотеки тощо. Однак, труднощі створення СКС в електронній формі, як і у інших бібліотек, пов'язані, передусім, із розкриттям змісту статей. Операція індексування документів при введенні в автоматизовану систему не даремно вважається “ахілесовою п'ятою”. При веденні традиційної СКС зміст статей відображався, як правило, у одному розділі (підрозділі), що не дозволяло забезпечити повноту видачі інформації. Переведення на машинну технологію потребує іншого лінгвістичного забезпечення. Крім ієрархічних інформаційно-пошукових мов (УДК, ББК та ін.), зазвичай, використовуються лексичні одиниці із тексту статті – ключові слова, тобто ненормована спеціальними (дескрипторними) словниками лексика. Вибір ключових слів співробітниками бібліотеки часто визначається інтуїтивно “за натхненням”. Одним із шляхів виходу може стати використання нормованої тезаурусами лексики.

З плином часу, співробітники бібліографічного відділу постали перед питанням, яке для ведення традиційної картотеки є природнім. Редагування. Для підтримки СКС на рівні, який відповідає експлуатаційним вимогам, проводиться як планове, так і поточне редагування. Терміни зберігання карток в СКС суворо не регламентовані і встановлюються у кожній бібліотеці відповідно до загальних рекомендацій і спостережень за використанням СКС у самій бібліотеці. Відповідно до загальних рекомендацій, встановлених емпіричним шляхом, в універсальних бібліотеках матеріали із суспільних наук зберігаються у картотеці 3-4 роки, із природничих та технічних наук – 4-5 років, із літературознавства, мистецтвознавства – 7 і більше років. У

науково-технічних бібліотеках матеріали в СКС за профілем діяльності організації зберігаються значно довше або навіть постійно відповідно до потреб обслуговуваного колективу. Зберігання матеріалів за суміжною тематикою може бути обмежене шляхом спостереження за їх використанням. В НБ НПУ використовуються аналогічні підходи, які співвідносяться також із термінами зберігання періодичних видань і видань, що продовжуються. Терміни зберігання карток у систематичному каталозі-картотеці регламентовані "Путівником по фонду періодики Наукової бібліотеки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова". Відповідно до "Путівника" матеріали з різних галузей знань зберігаються визначену кількість років, наприклад, із суспільних дисциплін – до 10 років, із психолого-педагогічних та філологічних – 25-30 і більше років.

При великих обсягах картотеки проводити пошук потрібних матеріалів за багатьма темами, предметами стає важко не лише читачам, але й самим бібліотечним працівникам, навіть якщо картотека створена і функціонує із використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Тому, для працівників бібліографічного відділу сутнісним стає питання: видаляти застарілі бібліографічні записи, чи архівувати їх в окрему базу (можливо, пізніше знадобляться для передачі в єдиний банк даних)? В НБ НПУ найближчим часом в АБІС "ІРБІС" буде використовуватись спеціальне поле 940 (архівні відомості – списання, статус б-списання).

Усвідомлюючи величезні трудовитрати, бібліографи НБ НПУ до теперішнього часу не відмовились від паралельного ведення паперової та електронної картотек. Багато бібліотек при переведенні в електронну форму свої каталоги та систематичні картотеки статей у картковій формі консервують. Що чекає їх у майбутньому – визначені терміни зберігання чи поступове тотальне знищення?

Система пошуку у карткових та електронних каталогах і картотеках різна. У традиційному довідково-пошуковому апараті читач іде від розділу до розділу, логічно вибудовуючи свій пошуковий шлях. У електронних базах – задані параметри пропонують уже сформований блок інформації. У традиційному пошуку більше задіяний творчий підхід, у випадку з електронним пошуком має місце споживання готового продукту.

Роль консультантів-бібліографів теж різноманітна. При роботі з традиційним довідковим апаратом консультант є важливим співучасником процесу пошуку. При пошуку в електронних базах – скоріше менеджером. У будь-якому випадку, від професіоналізму консультанта залежить обсяг і якість знайденої інформації.

Правильно сформулювати запит – справа важлива, цьому потрібно вчитися. Консультант-бібліограф, який працює з картковим СКК, проводить

бесіду з читачем, уточнює тему запиту. В електронних базах даних читач здійснює пошук самостійно, і добре, якщо існує пристойна система підказок і навігації. Молодий читач сьогодні уникає якісного пошуку, який потребує творчого підходу, навіть не підходить до карткових каталогів і картотек.

Консультант-бібліограф у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова пропонує традиційний та електронний каталоги і одночасно навчає читача роботі з ними. Сучасний бібліограф повинен добре орієнтуватись у систематизації наук, брати участь у індексуванні, а також знати особливості програмного забезпечення, принципи створення і функціонування електронної бази даних документів, систему пошукового механізму. Консультанти-бібліографи бібліотеки університету беруть участь у створенні баз даних, тому допомагаючи читачеві, включають весь апарат пошуку. Поки читач переглядає СКК, бібліограф шукає інформацію в електронній базі (і навпаки), використовує довідково-бібліографічний фонд (довідники, енциклопедії, покажчики).

Консультант-библиограф предлагает традиционный и электронный каталоги и одновременно обучает читателя работе с ними. Консультант-библиограф сегодня должен хорошо ориентироваться в систематизации наук, участвовать в классификации, а также знать особенности программного обеспечения, принципы составления электронной базы данных документов, систему поискового механизма. В нашей библиотеке консультанты-библиографы сами участвуют в создании баз данных, поэтому помогая читателю, включают весь аппарат поиска. Пока читатель смотрит СКК, библиограф ищет информацию в электронной базе (и наоборот), использует справочно-библиографический фонд (справочники, энциклопедии, указатели). Якщо студент відповідально ставиться до своєї науково-дослідницької роботи він ніколи не обмежиться лише джерелами з Інтернет, а обов'язково звернеться до традиційних авторитетних джерел.

Вже сьогодні створюється величезна кількість ресурсів, у яких містяться бібліографічні відомості, які є побічним продуктом повнотекстових баз даних з інформацією про статті. Пошук здійснюється у тексті, з можливістю вибору різноманітних параметрів, наприклад, час виходу статті із друку. Результати пошуку часто подаються у вигляді відмінному від стандартного бібліографічного опису, що може бути недостатнім для повної ідентифікації документа.

Бібліографічний пошук в Інтернет, як власне, будь-які бібліографічні розшуки, – процес творчий, такий, що потребує гнучкого мислення та уміння швидко адаптуватися до особливостей кожного джерела. З часом можливості бібліографів в Інтернет ще більше зростуть: збільшиться кількість, обсяг і якісні параметри каталогів і баз даних. Недалеко той день, коли ресурси Інтернет стануть для бібліографів таким же звичним

інструментом діяльності, якими нині є ряди каталожних шаф та стелажі бібліографічних покажчиків. Очевидно, бібліографам необхідно серйозно замислитись про зміну парадигми в інформаційно-бібліографічній діяльності.

Використана література:

1. *Галеєва І. С.* Інтернет як інструмент бібліографічного пошуку [Текст] / І. С. Галеєва ; науч. ред. М. І. Вершинин. – СПб. – Профессия, 2007. – 248 с.
2. *Гиляревский Руджеро Сергеевич.* Развитие современных принципов книгоописания [Текст] : краткий очерк / Р. С. Гиляревский. – М. : Всесоюзная книжная палата, 1961. – 184 с.
3. *Зиновьева Н. Б.* Основы современной библиографии [Текст] : учебное пособие / Н. Б. Зиновьева. – М. : Либерей-Библинформ, 2007. – 104 с.
4. *Паршукова Г. Б.* Методика поиска профессиональной информации [Текст] : учебно-методическое пособие для студ. высш. уч. завед. / Г. Б. Паршукова. – Санкт-Петербург : Профессия, 2009. – 224 с.

САВЕНКОВА Л. В. Библиографические базы данных как часть системы поиска информации университетской библиотеки.

Рассматриваются вопросы относительно разработки принципов и подходов к организации работы с аналитическими библиографическими базами данных, проблемы их ведения, редактирования и оптимизации использования потребителями.

Ключевые слова: систематическая картотека статей, библиографическая база данных.

SAVENKOVA L. V. Bibliographic databases as part of information retrieval system of the university library.

This article analyses the principles and approaches to management of the analytic bibliographic databases, problems of maintenance, editing and optimization of the consumer use.

Key words: systematic catalog of articles, bibliographic database.

Сергеева О. С.
Національний технічний університет України
“Київський політехнічний інститут”

КОНЦЕПТ “ДОРΟΣЛИЙ УЧЕНЬ” У КОНТЕКСТІ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ ТА ОСВІТИ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

Стаття присвячена визначенню одного з базових теоретичних понять дослідження проблеми освіти дорослих та освіти впродовж життя – “дорослий учень”. У ній окреслені різноманітні погляди на визначення цього поняття; зазначена мета освіти дорослих як невід’ємної складової сучасного освітнього процесу.

Ключові слова: освіта дорослих, освіта впродовж життя, дорослий учень, акмеологія, ейджизм, компетентний учень.

Освіта дорослих є підрозділом та невід’ємною частиною неперервної освіти, так званої “освіти впродовж життя”, що вирішує складні питання сучасного суспільства: конкурентоспроможність, можливість знайти необхідну нішу в суспільному житті для будь-якого індивіда з урахуванням